

A sakkozás története

A sakkjáték eredete a mondák világába vész. Valószínű, hogy Indiából származik. A legrégebbi forrás, amely a sakkjáték eredetét kutatóknak rendelkezésére áll, az arab el-Dsahiz-nak (868) játékokat tartalmazó könyve és az 1257-ből való arabs kódex, a régi arab sakkozás könyve, amelyet a British Múzeum őriz. A sakkozás az arabok útján jutott ezután Spanyolországba, majd Olaszországba. A sakkjáték másfél évezredes történelmében döntő fordulatot hozott a XV. század vége. Az araboktól visszafoglalt Granada falai közt nemcsak káprázatos építészeti remekművek, gyönyörű szőnyegek és nagyszerű fegyverek estek zsákmányul. Az Alhambra pompás épületei az arab szellemi élet gazdag kincseit őrizték jól felszerelt könyvtáraikban. A legerősebb spanyol játékosok a nagy arab sakkozók hátrahagyott műveit tanulmányozhatták, és innen indult el a játék világhódító útjára.

Az akkori játék, a bábok korlátozottabb mozgása mellett, a mainál hosszadalmasabb és kifejtetében sokkal lassúbb volt. Ezt küszöbölte ki a játék megreformálása, amelyben egyébként magának a korszaknak a hatása is megnyilvánult. A bábok egy részének menetmódja megváltozott, bevezették a sáncolást, a menetközben való ütést. Lucena 1497-ben, Salamancában megjelent spanyol nyelvű könyve a legrégebben nyomtatott sakk-könyv. A XVI. században hatalmas lendülettel indul fejlődésnek a sakkjáték. Nagy siker volt az 1512-ben egy portugál gyógyszerész, Damiano Rómában kiadott könyve, amely már az új szabályokat tartalmazta és megnyitási tanácsokat is adott. A művet később francia, angol és német nyelvre is lefordították, összesen nyolc kiadást ért meg. A század legjelentősebb sakkműve a spanyol Ruy Lopez könyve, a szerző sorozatban aratta győzelmeit, emlékét ma is őrzi a sakkelmélet fontos fejezete, a spanyol megnyitás.

Spanyolok, olaszok, franciák

A XVI. század a spanyol sakkozás diadalmas korszaka, a következő században az olasz mesterek a leghíresebbek, Salvio, Carrera és a sok kiváló mester között Greco volt a legjobb. Játékát hatalmas támadókészség jellemezte, a megnyitáselmélet több változata őrzi nevét, pl. az olasz megnyitás Greco-változata. Az olasz mester könyve 1619-ben jelent meg, 150 megnyitást tárgyalt, elemzéseit még máig is helytállóak, végjátékai egészen kitűnő pozíciós érzékről tanúskodnak. Elemzéseiből, játszmáiból jegyzeteket is készített, amelyeket jómódú eljuttatott pártfogóinak, ez a tevékenysége a sakkfolyóiratok őseinek is tekinthető.

A XVIII. században a vezető szerep az angol, francia és német mestereknek jutott. A Café de la Regence volt a legerősebb játékosok találkozóhelye. Ide járt sakkozni Diderot, Voltaire, Rousseau, Napóleon, itt aratta első sikereit a század legnagyobb sakkjátékosa, Philidor. Ő volt az első mester a sakk történetében, akinek játékát tudományosan megalapozott elvek és nem pillanatnyi ötletek irányították. Híres mondása: "a gyalog a sakkjáték lelke" új megvilágításba helyezte a legértéktelebbszárú báb szerepét. Művei mai is maradandó értékűek, nagyszerű végjáték elemzéseiből manapság is tanulhatunk, az egygyalogos bástyavégjátékokat, a bástya és futó bástya elleni küzdelmét Philidortól leshettük el. Az első magyar sakk-könyv 1758-ban Budán jelent meg, "Sach, vagy királyos játéknak szabott rendtartásai" címmel.

A zseniális feltaláló, Kempelen Farkas 1769-ben szerkesztette meg sakkozó automatáját, amelyben egy jó sakkozó volt elrejtve. A sakkirodalom fejlődésével egyre több kiváló játékos tűnt fel, és megkezdődött a versengés, egyre több sakkversenyt szerveztek.

Nemzetközi sikerek

Az első nemzetközi sakkversenyt Londonban 1851-ben rendezték meg, a győztes a német Adolf Anderssen lett. A verseny kieséses rendszerű volt, korlátlan gondolkodási idő mellett. A magyar Szén József az ötödik helyen végzett. 1857-ben tűnt fel Paul Morphy (1837-1884), a zseniális amerikai sakkozó. Csak rövid ideig tündökölt, de szereplését győzelmek sorozata kísérte. Kombinációinak újszerűsége, számításainak pontossága napjainkig iskolapéldául szolgál. Morphyt fantasztikus sakkérzéke több pozíciós igazság felfedezéséhez vezette, a leglényegesebb feladatnak a fejlődést és a tisztek aktivitását tekintet-

te. Ennek érdekében szívesen áldozott gyalogot a megnyitásban (cseljátékok), vagy a játszma kezdeti szakaszában a fejlődési előny érdekében.

1858-59-ben, Párizsban mérkőzött meg Andersennel, hét nyert játszmáig játszották a meccset, amelyet a német sakkozó győzelemmel kezdett, Morphy a harmadik játszmában egyenlített ki, majd 7-2-es nyereséssel a világ legerősebb játékosa lett, de meglepetésre 1860-ban, 23 évesen bejelentette visszavonulását. 1862-ben szervezték meg a második londoni versenyt, amely már körverseny volt. Morphy elődje és utódja, Anderssen újra győzött, s ezzel visszahódította a világsíkséget. Az osztrák Wilhelm Steinitz ezen a tornán csak a hatodik helyen végzett, de versenyről versenyre fejlődve 1866-ban joggal hívta ki Anderssent páros mérkőzésre, és 8-6-os győzelemmel átvette a stafétabotot.

Az első világbajnokok

Steinitz pályafutását nagy sikerek és gyengébb eredmények is jellemezték, a korábbi romantikus sakkfelfogással szemben a pozíciós játékvezetés híve volt. Steinitz első hivatalos világbajnoki páros mérkőzését 1886-ban játszotta, a lengyel Zukertort ellen, a mérkőzés megnyeréséhez szükséges tizedik győzelmét a 19. játszmában érte el öt vereség mellett. Három évvel később Csigorinnal szemben megvédte címét (10,5-6,5), majd Günsbergre mért vereséget (10,5 - 8,5). 1892-ben ismét megmérkőzött Csigorinnal, és óriási csatában megvédte címét. 23 partit vívtak, 10 nyereség mellett nyolcszor kikapott. Steinitz két évvel később az üstököszerűen feltűnt német Emanuel Laskerrel csatázott, és a 26 éves kihívó tíz győzelem és öt vereség mellett elhódította a világbajnoki címet. A jelentős korkülönbség előnyeit Lasker jól használta ki, ellenfele hibáira könnyörtelenül lecsapott, de a mérkőzés erkölcsi győztese Steinitz volt, a megnyert partijai stratégiailag megalapozottak, minőségileg jobbak, élvezhetőbbek voltak. A visszavágón Lasker két év múlva megsemmisítő vereséget mért Steinitzre, tíz partit nyert meg, és mindössze kétszer kényeszerült feladásra öt döntetlen mellett.

Lasker 27 éven keresztül őrizte címét. Sokan szerettek volna vele megmérkőzni, de csak kevesen tudták teljesíteni a pénzügyi feltételeket. Többek között ezért nem hívhatta ki Laskert a magyar sakkozás nagy egyénisége, Maróczy Géza sem. A sakkozás második világbajnoka mindössze hat meccset játszott, 1907-ben Marshall ellen aratott kiütéses győzelmet, nyolc partit nyert hét döntetlen mellett. Egy évvel később Tarrasch volt az ellenfele, nyolc győzelmet ért el, háromszor kapott ki, ötször remiztek. Janowskival 1909-ben csatázott, hét nyereség, egy vereség, két döntetlen híven tükrözte nagy erőfölényét. Kevésen múltott, hogy Schlechter nem tépázta meg babérjait, Lasker csak az utolsó parti megnyerésével egyenlített, szerény eredménnyel, 5-5-tel megvédte címét. Janowski ismét próbálkozott, Steinitz simán győzött, nyolc nyereség és három remi született a meccsen. Havannában 1921-ben mérkőzött meg a kubaiak legendás bajnokával, Jose Raul Capablancával és tíz döntetlen melletti négy vereséggel búcsúznia kellett címétől. Lasker új versenyzői szemléletet honosított meg, nemcsak az ellenfél saktáblán látható - állásbeli - gyengeségei ellen küzdött, hanem a táblán nem látható felfogásbeli fogyatékozságaival, akár jellembeli hibáival is. Riválisával szemben azt a stílust játszotta, amely legkevésbé feküdt ellenfelének

Capablanca kevésbé látványos, biztonsági sakkot játszott. Technikai tudása olyan szédületes és lenyűgöző volt, hogy "sakkozó gépnék" is nevezték, ellenfelei sokszor ellenállás nélkül veszítették el a partikat. Stratégiai célkitűzéseinek megvalósításában azonban a taktikai megoldások is szerepet kaptak, a Capa-féle kiskombinációk sokszor gyönyörködtették a sakkrajongókat. Nagyszerű pozícióérzéke és taktikai készsége a végjátékban is remekül érvényesült, gyorsan találta meg az állás szellemének megfelelő legjobb lépést. Pályafutásának csúcspontja volt az 1927-es New Yorki verseny megnyerése, Aljechin, Marshall, Vidmar, Nimzovics és Spielmann játszott a tornán. Ugyanebben az évben Alekszander Aljechinnel szemben elvesztette a világbajnoki címet, három partit tudott csak nyerni, hatszor szenvedett vereséget 25 döntetlen mellett.

Aljechin Moszkvában született, hétéves korában tanult meg sakkozni, és fejlődését az első pillanattól kezdve a tudományos módszeresség jellemezte. A sakkjátékot mindig művészetnek tartotta, a kombinációkban rejlő esztétikai szépségre vágyott. Alaposan elemzett, soha nem rejtette véka alá, ha az állásban ellenfele kihagyott egy-egy jobb lehetőséget. Az 1924-es és az 1927-es New York-i tornákról írott könyvei

máig is időt álló művek. Kevesen hittek abban, hogy 1927-ben legyőzheti Capablancát, hiszen a párosmérkőzés előtt még egyszer sem tudta őt megadásra kényszeríteni. Aljechin Buenos Airesben azzal lepte meg a sakkvilágot, hogy a kubai sakkozót saját fegyverével győzte le, pozíciós játékvezetése ellen Capablanca nem talált ellenszert. A nagyszerű győzelme után hihetetlen sikerszeriát ért el, 1934-ig egyetlen játszmát sem veszett! Kétszer Bogoljubovval szemben védte meg világbajnoki címét, 1929-ben + 11, - 5 és = 9-cel, majd 1934-ben + 8, - 3 és = 15-tel. Meglepő, hogy Capablanca kihívását többször elutasította. Pályafutásában 1935-ben következett be törés, amikor 13 döntetlen mellett csak nyolc partit tudott nyerni a holland Max Euwe ellen, aki viszont kilencszer mért vereséget rá.

Aljechin, a furcsa bajnok

Váratlan veresége után Aljechin éjt nappallá téve készült a visszavágóra, amire 1937-ben került sor Hollandiában, és 11 döntetlen mellett 10-4-re győzött, visszahódítva világbajnoki címét. Ezután kezdődött életének legrögösebb szakasza. A második világháború kitörésekor Aljechin a francia sakkválogatott tagjaként Buenos Airesben játszott a sakkolimpián. A francia hadsereg összeomlása után több, a Német Sakkszövetség által rendezett versenyen vett részt, és olyan cikkek jelentek meg a neve alatt, amelyek alkalmasak voltak arra, hogy támadják emberi és politikai magatartásáért. A háború befejezését Lisszabonban élte meg, és nagyon lesújtotta a hír, hogy 1946-ban az ellene emelt vádak miatt nem hívták meg a londoni versenyre. Március elején azonban kézhez kapta a meghívót Moszkvába, a Botvinnik elleni párosmérkőzésre. Ezt azonban már nem érthette meg, 1946. március 24-én, sakktáblája előtt ülve holtan találták meg. Egy nagy kívánsága azonban teljesült, világbajnokként halt meg.

A sakkozás ötödik világbajnoka, a holland **Max Euwe** két évig volt világelső. Euwe-nek a világbajnoki cím hihetetlen népszerűséget szerzett, és elhódításához Maróczy Géza nyújtott számára óriási segítséget. Nem számíthatott arra, hogy legyőzi Aljechint, de az esélytelenség nyugalmat kölcsönzött neki. A két évvel későbbi visszavágón már görcsösen játszott, simán veszett. Matematikusként a szisztematikus munka híve volt, megnyitásokat taglaló könyvei mellett szinte a lehetetlenre vállalkozott, amikor a középjátékokat próbálta rendszerezni. Euwe a holland sakk-kultúra megteremtésében is óriási szerepet játszott, és gazdag életpályájának megkoronázásaként 1970-től nyolc évig a Nemzetközi Sakkszövetség (FIDE) elnöke volt.

A szovjet hegemonia kezdete

A FIDE 1947-es kongresszusán úgy döntöttek, hogy az Aljechin halálával megüresedett világbajnoki trónusért a kor legjobb hat sakkozója négyfordulós körversenyt játszik. Az amerikai Fine visszalépésével az öt nagymester végül "ötmenetes" versenyben döntötte el a világbajnoki cím sorsát. Az első két fordulót Hágában játszották, a befejező három kört pedig Moszkvában. **Mihail Botvinnik** a várakozásnak megfelelően nagy fölényrel végzett az élen, a sakkozás hatodik világbajnokaként ünnepelhették. Szmiszlovot 3-2-re, Kerest 4-1-re, Reshevszkyt 3,5-1,5-re és Euwe-t 3,5-1,5-re győzte le, tíz nyeres és 8 döntetlen mellett két partit veszített. A végeredmény: 1. Botvinnik 14, 2. Szmiszlov 11, 3-4. Keres és Reshevszky 10,5, 5. Euwe 4 pont.

A Nemzetközi Sakkszövetség a világbajnoki meccsverseny kiírásakor szabályozta, hogy a világbajnoknak minden harmadik évben párosmérkőzéssel kell megvédenie címét a világbajnok-jelöltek versenyének győztesével. (Később világbajnok-jelölti páros mérkőzéseket játszottak.) Az első ilyen tornát 1950-ben Budapesten rendezték meg. A 10 résztvevős versenyt holtverseny után David Bronstein nyerte meg, egy évvel később Botvinnikkal 12-12-re végzett, a döntetlen eredmény a címvédőnek kedvezett. A 24 játszmás mérkőzésen Bronstein a 22. parti után még vezetett, de Botvinnik egyenlített, tíz játszma dőlt el a meccsen. Bronstein ragyogó stratégiai megoldásokkal elkápráztatta a sakk híveit, a végjátékokban azonban megdöbbentő pontatlanságokat követett el. Három évvel később Botvinnik párharca Vaszilij Szmiszlovval is döntetlennel zárult, hét-hét győzelmet könyvelhettek el. 1957-ben a címvédő ismét Szmiszlovval csatázott, kihívója a nyolcadik parti megnyerésével ragadta magához a vezetést, és 12,5-9,5-ös meggyőző győzelmet aratott, hat nyeres mellett háromszor szenvedett vereséget.

Az akkori szabály szerint Botvinniknek joga volt visszavágra, és egy év múlva 12,5-10,5-es győzelemmel visszahódította a világbajnoki címet. A sakkvilágot egy ifjú titán káprázatos támadásvezetése, intuíciós áldozatai hozták lázba. Mihail Tal a jugoszláviai világbajnok-jelöltek versenyének megnyerésével Botvinnik kihívója lett. A 39 éves címvédő tökéletes technikára épített stílusa nem bírta a 24 éves "rigai varázsló" viharos akcióival. Tal 12,5-8,5-ös győzelemmel (+ 6, - 2) a sakkozás nyolcadik világbajnoka lett. Botvinnik azonban nem adta meg magát, ellenfelére tökéletesen felkészülve, hatalmas akaraterővel visszahódította az elvesztett címet. A betegséggel is küszködő Tal ellen 13-8-ra nyert. A 21 partiból 15 végződött döntéssel! Botvinnik pályafutása utolsó világbajnoki döntőjét 1963-ban vívta, Tigran Petroszjan 12,5-9,5-ös győzelemmel végleg megfosztotta címétől, az új szabályok már törölték a visszavágó mérkőzést. Maradandót alkotott játszmáinak alapos elemzésével. Könnyörtelenül rámutatott saját és ellenfeleinek hibáira is, minden erejével az igazságot kereste. A Botvinnik-sakkiskolában számos tehetség bontogatta szárnyait, legismertebb tanítványa Garri Kaszparov volt. Vlagyimir Kramnyik is élvezhette a szakmai támogatását.

Vaszilij Szmiszlov világbajnokként csak egy évig "uralkodhatott", de a sakkozás egyik legnagyobb egyéniségeként írta be magát a történelembe. Szmiszlovnak a rendkívül alapos megnyitási felkészültség az állások megítéléséhez hallatlan biztonságot adott, képes volt viharos támadásokra, pozíciós áldozatokra, gondos védekezésre, nyugodt manőverezésre. Remekül játszott a végjátékot, egyetlen sakkozó könyvtárából sem hiányozhat a "Bástyavégjátékok elmélete" című könyv, Szmiszlov és Löwenfisch közös munkája. Sakkozó hitvallásukat megismerhetjük "A harmónia keresése" című művéből. Tízszer volt tagja az olimpiai bajnok szovjet válogatottnak, és 1983-ban, 62 évesen világbajnok-jelölti döntőt játszott, a 42 évvel fiatalabb trónkövetelőtől, Kaszparovtól szenvedett vereséget.

Két pozíciós stílusú világbajnok, Botvinnik és Szmiszlov után jött a nagy taktikus, **Mihail Tal**. Mindenáron támadásra törekvése, lenyűgöző kombinációi, káprázatos taktikai megoldásai hihetetlenül népszerűvé tették a sakkrájoncok körében. Ellenfelei rettegtek váratlan megoldásait, Tal játékával újjászületett a romantikus iskola. Világbajnoki címének elvesztése után is sikert sikerre halmozott, szuperversenyek egész sorát nyerte meg, nyolcszor volt tagja olimpiai bajnok szovjet csapatnak. Zsenialitására jellemző, hogy legmagasabb Élő-pontszámát, a 2705-öt 44 éves korában érte el. Imádkozta a sakkot, önpusztító tempóban élt, nehéz versenyparti után is képes volt végignellezni az éjszakát. Tündökölt, amíg egész pályafutását végigkísérő súlyos betegsége nem győzte őt le.

Botvinniket világbajnoki trónjától végleg az örmény származású **Tigran Petroszjan** fosztotta meg. Nyugodt, pozíciós játéktípusa biztonságra törekvő versenytaktikával párosult, került az esetleges vereséghez vezető túlzott kockázatot. Keveset nyert, de alig veszített játszmát. Precíz technikával a legkisebb előnyöket is képes volt nyerésig fokozni, a pozíciós minőségáldozat kedvenc fegyvere volt. Elődeihez képest kevesebb versenyt tudott megnyerni, de mindig az élmezőnyben végzett. Petroszjan 1966-ban sikerrel védte meg világbajnoki címét Borisz Szpasszkijjal szemben, 12,5-11,5-re nyert, 17 döntetlen mellett négy partiban megadásra kényszerítette kihívóját, hármat veszített. Három évvel később már nem tudta visszaverni Szpasszkij támadását, 12,5-10,5-es vereséget szenvedett. Négy győzelme ezúttal kevésnek bizonyult ellenfele hat nyeresével szemben.

Borisz Szpasszkij a sakkozás tizedik világbajnoka 18 éves korában már nemzetközi nagymesteri címmel büszkélkedhetett, 1956-ban világbajnok-jelölti versenyen játszott, a következő két világbajnoki ciklust azonban kénytelen volt kihagyni. Mindkétszer ugyanazt a fatális hibát követte el, nem elégedett meg a zónaközi döntőt biztosító döntetlennel! 1964-ben megnyerte az amszterdami zónaközi döntőt, Keres, Geller és Tal legyőzésével Petroszjan kihívója lett, de elvesztette a világbajnoki döntőt. A következő ciklusban Geller, Larsen és Korcsnoj elleni mérkőzések megnyerésével ismét játszhatott a címért, és második kísérletre már teljesült nagy álma. Meglepő, hogy világelsőként egyetlen versenyt sem tudott nyerni, és Robert Fischer elleni megmérettetésére sem készült fel a legjobban. Reykjavíkban játszották a meccset, amelyet győzelemmel kezdett, majd játék nélkül megnyerte a második játszmát. Elfogadta Fischer bocsánatkérését, a Szovjet Sakkszövetség határozott utasítása ellenére végigjátszotta a mérkőzést, 12,5-8,5 arányban elvesztette a döntőt, a párharc során csak a 11. játszmában tudta még legyőzni az amerikai

nagymestert. Veresége után is közel negyedszázadig a sakkozás élvonalába tartozott. 1974-ben Anatolij Karpovtól, 1977-ben Viktor Korcsnojtól világbajnok-jelölti döntőben kapott ki, 1980-ban Portisch Lajostól szenvedett vereséget. Hatszor volt tagja olimpiai bajnok szovjet válogatottnak, 1984-ben először játszott francia színekben, jelentős szerepet játszott új hazája sakkéletének fellendítésében.

Egy zseniális amerikai

Nagyon sokat köszönhetnek a sakkozók a 11. világbajnoknak, **Robert Fischernek**. A média fokozott érdeklődését is kivívta, hogy az amerikai nagymester szinte állandó háborúban állt a szervezőkkel, megfelelő versenyzési körülményeket, díjakat, honoráriumot követelt. Csodagyerekként tűnt fel, tizenöt évesen már nagymester és 1959-ben világbajnok-jelölti versenyen játszott. Három évvel később esélyesként csak negyedik, ez nagy csalódás volt számára. 1967-ben visszalépett a zónaközi döntőtől. Fischer 1970-ben második táblás volt a belgrádi Világválogatott-Szovjetunió csapatmérkőzésen, Petroszjant 3-1-re győzte le. Fischer a zónaközi döntőn csak Benkő Pál hathatós segítségével játszhatott, aki átadta neki indulási jogát. Palma de Mallorcán hatalmas fölényrel, 3,5 pontos előnnyel lett első, világbajnok-jelölti párosmérkőzésen Tajmanovot és Larsent 6-0-ra, Petroszjant 6,5-2,5-re győzte le, és Szpasszkijtól elhódította a világbajnoki címet.

Világelsőként nagy tervei voltak, meg akarta dönteni Lasker "uralkodásának" 27 éves rekordját, de Karpov elleni világbajnoki döntőjére végül nem került sor, a lebonyolításra tett javaslatait a FIDE visszautasította. A dinamikus sakk képviselőjeként 10 győzelemig akarta játszani a meccset, 9-9-cel megőrizte volna címét. Fischer nem vett részt több versenyen, húsz év elteltével Jugoszláviában Szpasszkijjal mérkőzött meg, az ötmillió dollár díjazású páros mérkőzésen 17,5-12,5-re győzött, 30 játszmára volt szükség, hogy elérje a tíz győzelmet. Fischer többé nem tért vissza Amerikába, sokáig élt Magyarországon is. Lejárt amerikai útlevele miatt 2004 nyarán Japánban letartóztatták. A sakkvilág összefogott kiszabadításáért, az izlandi parlament soron kívül megszavazta állampolgársági kérvényét, és Fischer új életet kezdhett a szigetországban. Az izlandiak joggal reménykedtek abban, hogy Fischer ismét bekapcsolódik a sakkozás vérkeringésébe. Sokkolta a sakkvilágot a hír, hogy a zseniális bajnok, a 64 kockás világ egyik legnagyobb egyénisége 2008. január 18-án elhunyt. Emlékét megőrzi fantasztikus játszmái, szemet-lelket gyönyörködtető kombinációi, káprázatos eredményei.

Modern orosz sakkháború: Karpov-Kaszparov

Anatolij Karpov 1975-ben játék nélkül lett a 12. sakkvilágbajnok, s ez rányomta bélyegét egész pályafutására. Egyetlen nagymester sem diadalmaskodott annyi nagy tornán, mint Karpov. Újra és újra bizonyítania kellett, hogy igazi világelső, közel három évtizedig birtokolta a világbajnoki címet, illetve elvesztése után küzdött érte. 1973 és 1977, 1979-1981 között és 1984-ben választották az év sakkozójává, összesen tíz alkalommal kapta meg az Oscar-díjat.

Tizenkilenc évesen szerzett nagymesteri címet, 1973-ban megnyerte a leningrádi zónaközi döntőt, világbajnok-jelölti párosmérkőzésen Polugajevszkijt (5,5-2,5), Szpasszkijt (7-4), majd Korcsnojt győzte le (12,5-11,5). Világbajnoki címét kétszer védte meg Korcsnojjal szemben, az 1978-as döntő Baguio Cityben a sakktörténelem egyik legviharosabb meccse volt, Karpov 16,5-15,5-re nyert. Három évvel később Meranóban már 11-7-es kiütéses győzelemmel verte vissza Korcsnoj címszerzési kísérletét. Karpov elsőségét három év múlva már a bakui zseni, Garri Kaszparov veszélyeztette, akivel öt világbajnoki döntőn csapott össze. Az elsőt, az 1984/85-ös páros mérkőzést hat győzelemig játszották volna. A csatározás 1984. szeptember 19-én kezdődött. Karpov megnyerte a 3., a 6., a 7., a 9. és a 27. játszmát, de a hatodik győzelmet nem tudta megszerezni. Kaszparov rendezte erősen megtépzott sorait, a 32., a 47. és a 48. játszmában megadásra kényszerítette Karpovot, 5-3-ra szépített. A FIDE akkori elnöke, Florencio Campomanes a küzdő felek teljes kimerültségére hivatkozással - közel féléves csatározás után - 1985. február 15-én félbeszakította mérkőzést.

Óriási volt az értetlenség, a felháborodás. Hosszas tárgyalássorozat után szeptemberben újra sakkasztalhoz ültek a küzdő felek, ezúttal már a régi, a 24 játszmás szisztéma szerint. Kaszparov megnyerte az első játszmát, Karpov a negyedikben egyenlített, az ötödikben átvette a vezetést. Előnyét egészen a 11. partiig őrizte, ekkor Kaszparov nyert, majd a 16. és 19. partiban aratott győzelmével előnye két pontra nőtt. Karpov a 22. játszmában elért nyerésével szépített. A világbajnoki 24. összecsapásakor Karpov mindent egy lapra tett fel, támadott, de a 22 éves kihívó zseniálisan keresztelte világos királysármnyi akcióját, 13-11-es győzelemmel Kaszparovot a sakkozás 13. világbajnokaként köszönthették. Egy évvel később a két helyszínen, Londonban és Leningrádban megrendezett visszavágón Kaszparov 12,5-11,5-re nyert, 1987-ben Sevillában 12-12-vel védte meg világbajnoki címét. Karpov 1990-ben ismét megmérkőzött honfitársával, New York és Lyon volt a mérkőzés színhelye. Kaszparov az utolsó K-K mérkőzésen is 12,5-11,5-es győzelmet ért el. Kaszparov és Karpov párharca döntően befolyásolta az egész sakkpolitika alakulását.

Karpov a következő világbajnoki ciklusban meglepetésre az angol Nigel Short ellen 6-4-re elvesztette a világbajnok-jelölti párosmérkőzést. A Nemzetközi Sakkszövetséggel azonban Kaszparov - immár sokadszor - konfliktusba került, és az angol sakkozóval a PCA (Profi Sakkozók Szövetsége) égisze alatt játszott le a döntőt. Karpov ezzel újra lehetőséget kapott, hogy elvesztett - immár FIDE - világbajnoki címét visszaszerezze. Váratlan döntéssel a holland Jan Timmannel játszhatott világbajnoki döntőt, aki Short ellen elvesztette a világbajnok-jelölti döntőt. Karpovnak nem jelentett nehéz akadályt a hollandok legjobbjára, 12,5-8,5-re nyert. A FIDE döntésére az ismét világszű orosz nagymesternek a következő ciklusban világbajnok-jelölti döntőn kellett kvalifikálnia magát az újabb címmérkőzésre, az izraeli Borisz Gelfand ellen 6-3-ra győzött.

1995 novemberében Kirszan Iljumzsinovot választották a FIDE elnökévé, Karpov és az amerikai Gata Kamsky döntőjét a Kalmük Autonóm Köztársaság fővárosában, Elisztában rendezték meg. A konfliktusoktól sem mentes meccset Karpov 10,5-7,5-re nyerte meg. Kirszan Iljumzsinov, a Kalmük Autonóm Köztársaság elnöke fiatalos lendülettel látott munkához, és megreformálta a megváltoztathatatlanul látszó világbajnoki rendszert. Tehetős polgárként jelentős összeggel is támogatta, hogy a FIDE szélesre tárja a kapukat, a világbajnoki cím sorsa ne egy szűk elit harcában dőljön el. Kaszparov, Kramnyik és Karpov hallani sem akart arról, hogy nem élveznek semmiféle privilégiumot. Sok vita után Karpov járt a legjobban, a FIDE vezérkara végül óriási kedvezményt adott neki, csak a groningeni előcsatározások győztesével kellett megmérkőznie. A nehéz küzdelmekről elfáradt Anandnak kevés esélyt adtak Karpovval szemben, az indiai nagymester 0-2-ről még kiegyenlített, de a rapid rájátszást elbukta. Karpov megvédte címét, de a sakkvilág erkölcsi győztesként Anandot ünnepelte.

Karpov ismét a támadások keresztútjába került, a következő, 1999-es Las Vegas-i vb-n nem indult, helyette pereskedett a FIDE-vel, 50 ezer dollár bánatpénzt ítélt meg neki. Karpov nem vállalta a részvételt Újdelhiben sem, de 2001-ben úgy gondolta, hogy hazai pályán, Moszkvában képes lesz visszahódítani címét. A kísérlet azonban csúfos kudarccal végződött, már az első fordulóban a rapid rájátszásban kikapott a kínai Zsang Pengxiangtól 3-1-re.

Garri Kaszparov, a sakkozás 13. világbajnoka tizenhét évesen már ifjúsági világbajnok, nagymester és 1980-ban Máltán az olimpiai bajnokságot nyert szovjet válogatott tagja. 1982-ben elkápráztatta a sakkrongókat bugojnói első helyével, végképp betört az élmezőnybe, megnyerte a moszkvai világbajnoki zónaközi döntőt. Első világbajnok-jelölti meccsét Beljavszkij ellen vívta meg, 6-3-ra győzött, de Korcsnoj elleni párviadala látszólag "léket kapott". A Szovjet Sakkszövetség nem engedélyezte számára, hogy a svájci nagymesterrel Amerikában játsszon, és emiatt Kaszparovot a FIDE elnöke vesztesnek nyilvánította. (Hasonló döntést hozott a Nemzetközi Sakkszövetség a Ribli-Szmiszlov mérkőzést illetően is, nagymesterünk játék nélkül lett volna győztes.) Korcsnoj azonban nem akart "zöld asztalnál" nyerni, Kaszparovval titokban találkozott, s megegyeztek abban, hogy a párharca sor kerül. London volt a színhelye mindkét mérkőzésnek, Korcsnoj győzelemmel kezdett, de Kaszparov végül 7-4-re legyőzte nemes ellenfelét. (A másik ágon a 62 éves Szmiszlov 6,5-4,5-re nyert Ribli Zoltán ellen.) A döntőben Kaszparov veretlenül, 8,5-4,5-ös győzelemmel harcolta ki, hogy Karpov kihívója lett.

A K-K korszak évtizede

A sakk történelemben ezután megkezdődött egy időszak, amelyet a K-K párharc fémjelzett, Kaszparov és Karpov hét év alatt öt világbajnoki döntőben csapott össze. Az első, a 48 parti után Karpov 5-3-as vezetésénél félbeszakított világbajnoki döntőt követően Kaszparov 13-11-re megnyerte a második meccset, és elhódította a világbajnoki címet. Több mint két hónapig csatáztak, Kaszparov öt, Karpov három partiban tudta feladásra kényszeríteni ellenfelét. A megállapodás szerint Karpovnak joga volt a visszavágóra, és a londoni-leningrádi összecsapásuk ismét Kaszparov győzelmét hozta. Kiegyenlített küzdelem folyt a nyolcadik játszmáig - egy-egy győzelem volt a tarsolyukban -, de ekkor Kaszparov magához ragadta a kezdeményezést. Megnyerte a 14. és a 16. játszmát is, de Karpov hármas nyerősorozattal kiegyenlített! Kaszparov a 22. partiban aratott győzelemmel biztosította be sikerét, 12,5-11,5-ös címvédését. A negyedik K-K mérkőzést 1987-ben, Sevillában vívták. Öldöklő küzdelem folyt, Karpov megnyerte a 2. játszmát, Kaszparov a negyedikben egyenlített. Karpov szerzett ismét vezetést, Kaszparov két nyeréssel a 16. játszmáig vezetett. Karpov ekkor nyert, sőt a 23. játszmában aratott győzelmével fél pontra került a cím visszahódításához. A drámai utolsó partiban Kaszparov összeszedte minden erejét, nyert és 12-12-vel megvédte címét.

Három évvel később New York és Lyon volt a mérkőzésük színhelye. Kaszparov nyeréssel indított, Karpov a hetedik játszmában kiegyenlített. Sorozatos döntetlenek után a címvédő megnyerte a 16. partit, 102 lépésben kényszerítette feladásra ellenfelét. Karpov azonnal egyenlített, Kaszparov ismét vezetést szerzett, és a 20. összecsapás is az ő javára dőlt el. Karpov még szépített a 23. partiban, de Kaszparovnak világgossal a 24. játszmában csak remiznie kellett, a 12,5-11,5-es végeredménnyel harmadszor is visszaverte Karpov támadását.

Kaszparov kapcsolata többször is megváltozott a FIDE akkori elnökével, Florencio Campomaneszel. Az 1992-es manilai sakkolimpián a világbajnok volt a szupersztár, egy évvel később pedig világbajnoki döntőjét az angol Nigel Short ellen már a PCA keretei között játszotta le. Az orosz világelső óriási fölénynek jegyében zajlott a párharc, Kaszparov az első, a harmadik, a negyedik, a hetedik és a kilencedik parti megnyerésével gyakorlatilag már eldöntötte a mérkőzés sorsát. Döntetlenek után még győzött a 15. játszmában, Short a 16. összecsapás megnyerésével szépített, a 12,5-7,5-ös nyeres mindennél jobban mutatta, hogy Kaszparov óriási klasszissá nőtte ki magát. Az 1994-es elnökválasztáson Kaszparov minden erejével Campomanes újjáválasztásáért korteskedett!

Trónkövetelő Indiából

Az orosz profi világbajnok következő döntőjét 1995 őszén New Yorkban az indiai Viswanathan Anand ellen vívta. A mérkőzés nyolc döntetlennel indult, majd Anand megnyerte a 9. partit. Kaszparov ekkor bevetette a gondosan előkészített fegyvert, a spanyol megnyitás nyílt változatában a Zajcev-Karpov változatot játszotta meg. A fantasztikus bástyaáldozat "csak" nyerőesélyes végjátékhoz vezetett, örökre tanpéllda marad, hogy milyen veszélyek fenyegetik a középben rekedt királyt. Anandot a vereség összetörte, gyorsan veszített világgossal, és többé nem tudta megnehezíteni az orosz világbajnok életét, a 13. és a 14. játszmában elszenvedett kettős vereség megpecsételte sorsát, Kaszparov 10,5-7,5-es győzelemmel ismét megvédte világbajnoki trónusát.

A csaták nemcsak a sakktáblán zajlottak. Kaszparov érezte, hogy legitimmé kell tennie címét, de a PCA csődje után nem tudta megszervezni a kiválasztást biztosító ciklust. Meglepetésre az alkudozások eredményeként Kramnyik-Szirov párosmérkőzést rendeztek, váratlan eredmény született, az esélytelenebb Alekszej Szirov győzött 5,5-3,5-re. A spanyol nagymester sikere keresztülhúzta Kaszparov számításait, nem tartotta méltó ellenfélnek Szirovot, aki még egyetlen partiban sem tudta őt megadásra kényszeríteni. Kaszparov-Anand meccsről és mesés, hárommillió dolláros díjazásról szóltak a híradások. A valóság azonban nem igazolta az optimizmusát, közben Anand a remélt párosmérkőzés miatt nem játszott Las Vegasban, ahol nem kis meglepetésre Alekszandr Halifman lett a győztes, az új FIDE világbajnok.

Kaszparov kevés kivétellel sorban nyerte a szuperversenyeket. Meglepő fordulatként 1998-ban, a linaresi szuperversenyen egyetlen győzelemmel remikirályként végzett. Ekkor 11 hónapos "önkéntes száműzetésre" ítélte magát, 1999 januárjától azonban páratlan sorozattal írta be magát a sakk történelembe. A világranglista-vezető tíz szuperversenyen játszott, kilencszer egyedül lett első, 2000-ben, Linaresben Kramnyikkal megosztotta a dicsőségen. Ezt a sikerszériát szakította meg Lékó Péter 2003-as linaresi tornagyőzelmével.

Kramnyik letaszítja a trónról Kaszparovot

Kaszparov meglepő húzásként ellenfélként Kramnyikot választotta, és a sakkvilág biztosra vette, hogy Garri felfedezettje és pártfogoltja nem húzza keresztül a világbajnok számításait. Arra kevesen gondoltak, hogy Kaszparov játszmát sem tud nyerni 12 évvel fiatalabb riválisával szemben, és 15 éves uralkodás után két vereséggel és 13 remivel búcsút inthet címének. A FIDE versenyét Újdelhiben, majd a döntőt Teheránban rendezték meg. Anand élvezte a hazai pálya előnyét, bár a nyolc között Halifman elleni meccse kisebb krimi volt. Vishy imára kulcsolt kézzel ült a sakktáblánál, vesztett pozíciójából csodával határos módon menekült meg. A meccs nagy poénja volt, hogy Anand éppen születésnapján harcolta ki továbbjutását, az orosz címvédő nem rontotta el az ünnepi hangulatot. Anand a döntőben fölényes biztonsággal nyert Shirov ellen, a hatjátszmásra tervezett meccsen már a negyedik parti után világbajnokként ünnepelhették.

Újdelhiben a FIDE vezérkara nap mint nap az új játékidő tervezett bevezetésével bombázta az érdekelteket. Sokan tiltakoztak józan ellenérvekkel: a tv soha nem fog sakkversenyt közvetíteni, az internet az igazi célterület... A szuperversenyek rendezői azonnal bejelentették, hogy nem rövidítik le a játékidőt, színvonalas partikat nem lehet állandó időzavarban játszani. A FIDE azonban nem tétovázott, saját világbajnokságán Moszkvában bevezette a 90 perc és a plusz 30 másodperces tempót, a fogadtatás meglehetősen vegyes volt.

Kaszparov ismét hadat üzent a FIDE-nek, a vb idején játszott Kramnyikkal a Botvinnik-émlékversenynek elnevezett meccsét. Négy klasszikus játszmát vívtak, majd hatot rapidoztak, végül 10 villámjátszmában mérték össze erejüket. Kaszparov a két döntetlennel végződött meccs után az 5-5 perces partikban 6,5-3,5-re nyert, és a sajtótájékoztatón győztesként ünnepeltette magát. A tőle megszokott vehemens módon követelte Kramnyiktól a visszavágó mérkőzés lehetőségét, míg a jóval higgadtabb címvédő kihasználva pozícióját, "előcsatározásokra" bízta korábbi mesterét. A Kreml báltermében közben zajlottak a csatározások, Anand az elődöntőben elvérzett az ukrán Ivancsukkal szemben. Az ukrán "házdöntőt", Ivancsuk és Ponomarjov meccsét 2002 januárjában Moszkvában játszották le, a 19 éves Ponomarjov győzött.

A Prágai Egyezmény

A címétől megfosztott "király" taktikát változtatott, tárgyalásokba kezdett a FIDE vezérkarával, amely a Prágai Egyezményhez vezetett. A címegezésről szóló megállapodást aláírta Kramnyik, Kaszparov és Iljumzsinov is. Ennek értelmében Kramnyik a dortmundi világbajnok-jelölti torna győztesével játszik világbajnoki döntőt (ennek első helyezettje lett Lékó Péter), míg a FIDE világbajnoka, az ukrán Ruszlan Ponomarjov a világranglista-vezető Kaszparovval. A két mérkőzés győztese pedig az egyesített címért küzd meg. A megállapodás időpontokat is tükrözött, de ezt nem sikerült betartani. Ráadásul a Ponomarjov-Kaszparov párharc körül nagy bonyodalmak keletkeztek, amelyek meglepő fordulattal értek véget, az újabb és újabb követeléssel előálló Ponomarjovot megfosztották címétől.

A tiltakozások ellenére a FIDE 2004-ben Líbiában megrendezte újabb kieséses rendszerű világbajnokságát, az élmezőnyből alig játszottak. Óriási meglepetés született, az esélyesebb riválisokat sorban búcsúztató üzbegek Rusztam Kaszimdzsanov lett az új világbajnok, s Kaszparovval kellett volna megmérkőznie. Csak a bennfentesek tudhatják, hogy januárban Dubaiban végül miért nem jött létre a párharcuk. A sér-

tődött Kaszparov 2005-ben linaresi tornagyőzelmé után visszavonult, ebben nagy szerepe volt a FIDE halogató taktikájának.

A másik ágon kétéves huzavona után a svájci Dannemann cég szervezésében lejátszották Kramnyik és Lékó Péter meccsét. Nagymesterünk "túlélte" a negatív kezdést. Az első játszma elvesztése után kiegyenlített az ötödik partiban, majd a nyolcadik játszmában aratott csodálatos győzelmével egészen a 14. játszma-ig vezetett, és fél pont hiányzott a világbajnoki cím elhódításához. A rutinos ellenfél végül fordított, drámai küzdelemben megnyerte a partit, és Vlagyimir Kramnyik a 7-7-tel megvédte a világbajnoki címét.

A FIDE 2005 áprilisában döntötte el, hogy világbajnokságát kétfordulós, körmérkőzéses rendszerben, nyolc résztvevővel rendezze meg. Vlagyimir Kramnyik ragaszkodott a prágai megállapodáshoz, és a győztesrel kívánt megmérkőzni az egyesített címért. Az argentin üdülőhelyen, San Luis-ban a bolgár Veszelin Topalov az első féldíj fantasztikus eredményének köszönhetően (Anand elleni remijétől eltekintve hat partijából került ki győztesként) hódította el a FIDE világbajnoki címet. Riválisai is belátták, hogy a nagyszerű formában sakkozó bolgárral nem vehetik fel a versenyt, gondoltak a jövőre is, Anand, Szvidler és Morozevics már a FIDE következő döntőjére készülhetett, Lékó Péter és Polgár Judit párosmeccsre kényszerült.

A világbajnokság végeredménye:

Világbajnok: Veszelin Topalov (bolgár) 10 pont

2. Viswanathan Anand (indiai) 8,5
3. Peter Szvidler (orosz) 8,5
4. Alekszandr Morozevics 7
5. Lékó Péter (magyar) 6,5
6. Rusztam Kaszimdzsanov (üzbég) 5,5
7. Michael Adams (angol) 5,5
8. Polgár Judit (magyar) 4,5

Újabb diplomáciai csatározás után 2006 őszén Elisztában játszották le a címegyesítő mérkőzést. A bonnyodalmaktól sem mentes, pszichológiai hadviseléssel fűszerezett címegyesítő világbajnoki döntőt rapid rájátszásban az orosz Vlagyimir Kramnyik nyerte meg. Topalov hiába követelt visszavágót, erre nem került sor, sőt a bolgár exvilágbajnok az aláírt szerződés alapján elvesztette a jogot, hogy a következő 8 résztvevős vb-n játsszon. Közben többször is módosították a világbajnok-jelölti párosmeccsek időpontját, amelyeket végül május-júniusban Elisztában játszották le, a sorsolást azonban még 2006 januárjában elkészítették. Lékó Péter könnyed játékkal biztosította továbbjutását, a török Mihail Gurevicset 3,5-0,5-re győzte le, míg Polgár Judit alulmaradt a rutinos orosz Jevgenyij Barejevvel szemben, így elmaradt a legjobb nyolc között a magyar szuperrangadó. Lékó remek formában folytatta versenyzését, Barejev sem állhatta útját, elsőszámú nagymesterünk 3,5-1,5-tel lett a világbajnoki döntő résztvevője. Az esélyesek jutottak tovább, Lékó mellett az örmény Levon Aronjan, az izraeli Borisz Gelfand és az orosz Alekszander Griscsuk harcolta ki a jogot, hogy Mexikóvárosban a világbajnoki címért csatázzon.

A 8 résztvevős, kétfordulós világbajnoki döntő a világranglista-vezető Viswanathan Anand győzelmével fejeződött be. A sakkozás új királya, a 37 éves indiai nagymester megőrizte veretlenségét, megcsillogtatta remek felkészültségét, kiegyensúlyozott, magabiztos játékkal hódította el Vlagyimir Kramnyiktól a világbajnoki címet. Felkészülése optimálisan sikerült, sőtétel is harcosszisztémákat játszott meg, megőrizte veretlenségét. Két partiban kellett nagyon vigyáznia, a harmadik fordulóban világossal a címvédő Vlagyimir Kramnyikkal szemben, majd a 13. játéknapon az orosz Alekszander Griscsuk ellen volt szüksége hidegvérre, pontos védekezésre. Az élbolyban végzetek ellen 1-1-re hozta meccseit, az ötven százalékot nem teljesítőkkal szemben valamennyi mini-párosmérkőzését megnyerte.

Egyponthátrányban végzett holtversenyben a második helyen Vlagyimir Kramnyik és Borisz Gelfand. A címvédő egyszer ingott meg, honfitársától, Alekszandr Morozevicstől kapott ki, hatásos újításai rendre beváltak. Messze a várakozás felett szerepelt a viadal doyenje, Gelfand. Egyetlen vereségét nagy bakival

szenvedte el. Az izraeli nagymester is remekül felkészült a vb-re, erővel is bírta a menetelést. Lékó Péter ötvenszázalékos teljesítményt ért el, két vereségét két nyeréssel ellensúlyozta. Az ő játékából hiányzott az átütő erő, többször is időzavarba került, előnyös pozíciókat nem tudott győzelemig fokozni.

A világbajnokság végeredménye:

Világbajnok: Viswanathan Anand (indiai) 9 pont

2-3. Vlagyimir Kramnyik (orosz) és Borisz Gelfand (izraeli) 8

4. Lékó Péter (magyar) 7

5. Peter Szvidler (orosz) 6,5

6-7. Alekszandr Morozevics (orosz) és Levon Aronjan (örmény) 6

8. Alekszandr Griscsuk (orosz) 5,5

A szabályzat értelmében Vlagyimir Kramnyiknak joga volt párosmérkőzésen megmérkőznie az új világbajnokkal, Viswanathan Ananddal. Egy évvel trónfosztása után Kramnyik alulmaradt a bonni párharcban is, Vishy megvédte koronáját. Anand jobban térképezte fel ellenfele gyenge pontjait, a partik többségében rákényszerítette akarátát kihívójára. Két sötéttel elért győzelme sorsdöntő volt. Stratégiája tökéletesen bevált, olyan állásokat vállalt, ahol a finom pozíciós játék nagymestere a bonyodalmakban eltévedhetett. Az indiai sakkozótól nem volt idegen, hogy királya közepén rekedt, érezte az állásban rejlő ellentámadási lehetőségeket. Könnyedén játszott, nem került időzavarba. Szakmailag nehezen volt érthető, hogy Kramnyik miért ismételte meg az ötödik partiban a harmadik összecsapás megnyitását. Világbajnoki döntőn ritkán látható elnézéssel azonnal veszőt húzott. A hajrában Kramnyik magára talált, a kilencedik partiban sötéttel nyerőesélyes állást ért el, de nem tudta egész pontra váltani esélyét. A tizedik játszmát világgossal megnyerte, Anand az első meccslabdát elhibázta, de a következőt értékesítette. A két világklasszis összecsapása mellett a segítők, a szekundánsok csapata is viaskodott. A nevek tekintetében Kramnyik stábjá volt az erősebb, 4 évvel ezelőtti, brissagói kihívója Lékó Péter mellett az orosz Szergej Rublevszkij és a francia Laurent Fressinet elemzéseire, ötleteire, tanácsaira támaszkodhatott, de orosz sakkozók egész csapata állt még készenlétben... Anandot honfitársa, Surya Shekhar Ganguly, a dán Peter Heine Nielsen, az üzbég Rusztam Kaszimdzsanov és a lengyel Radoslav Wojtaszek segítette a küzdelem során. Anand egy pillanatig sem tagadta, hogy a párbaj előtt Magnus Carlsennel is dolgozott együtt, akit a jövő nagy bajnokának tart.

A világbajnoki döntő végeredménye: Viswanathan Anand (indiai, 2783)-Vlagyimir Kramnyik (orosz, 2772) 6,5-4,5 (döntetlen, döntetlen, 1 - 0, döntetlen, 1 - 0, 1 - 0, döntetlen, döntetlen, döntetlen, 0 - 1, döntetlen)